

Egy egyetemi oktató néhány észrevétele a közgazdasági szemlélet érvényesítéséről a felsőfokú katonai képzésben

*Dr. Márton Ferenc t. hadnagy
egyetemi adjunktus*

Napjaink bonyolult világpolitikai és világgazdasági jellemzői és tendenciái egyre nagyobb gazdasági követelményeket támasztanak az egyes országokkal szemben. Hazánkban is létkérdés a takarékos gazdálkodás megvalósítása, valamint olyan korszerű szervezési, vezetési és irányítási módszerek, rendszerek alkalmazása, amelyek segítségével a népgazdasági különféle szféráiban tevékenykedő gazdálkodó és irányító szervezetek működése hatékonyabbá válik.

A korszerűsége, takarékosra és gazdaságosságra való törekvés nemcsak termelő, hanem az ún. „fogyasztó” ágazatokat kell hogy jellemezze. A mennyiségileg megnövekedett és minőségileg megváltozott követelmények a Magyar Néphadsereget is jelentős mértékben érintik. Ezen követelmények teljesítését a Magyar Néphadsereg vezetése és személyi állománya csak úgy tudja biztosítani, ha megvalósítja a jelenlegi állomány tervszerű továbbképzését, esetleg átképzését, illetve tudatos előrelátással gondoskodik a vezetői utánpótlás magas színvonalon történő kiképzéséről.

Az eltelt félévben letöltött tartalékos tiszti szolgálatom során módom volt betekinteni a Zalka Máté Katonai Főiskolán és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián folyó hadtáp gazdasági felkészítésbe, így lehetővé vált észrevételeim részben belülről, részben kívülről történő feljegyzése és közreadása.

Mint a felsőfokú közgazdászképzésben dolgozó oktató összességében leszögeztem, hogy a tanintézeteknél az oktatás színvonala jónak mondható, a leadott ismeretanyag a képzési céloknak megfelel, és az alkalmazott követelményrendszer a folyamatos tanulásra ösztönzi a hallgatókat. Ugyanakkor azt is meg lehet állapítani, hogy a gazdálkodási, szervezési és vezetési ismereteket felőlelő tárgyak tananyagai és tematikái bizonyos mérvű – persze folyamatos – korszerűsítésre szorulnak. A közgazdasági szemlélet fokozottabb érvényesítése, a csapatoknál folyó hadtápbiztosítás hatékonyságának növelése a csapathadtáp vezetésének továbbfejlesztése megkívánja, hogy egyes területeken újszerű ismeretek (módszerek, tendenciák) oktatására is sor kerüljön.

Megítélésem szerint a két felsőfokú oktatási intézmény hadtáptanszékeinek oktatási és kutatási profilját figyelembe véve és összevetve a felmerülő igényekkel a következő főbb ajánlások, illetve javaslatok fogalmazhatók meg.

a) Véleményem szerint a Katonai Műszaki Főiskolán két – egymással szorosan összefüggő és a többi tantárgyhoz is szervesen kapcsolódó – tárgy (a „Szervezés és információelmélet” c., valamint a „Számítástechnika és adatfeldolgozás” c. tantárgyak) tananyaga, illetőleg tematikája szorul továbbfejlesztésre. Megjegyzem, hogy a két tárgy tananyagát e cikk keretében nem áll módomban ismertetni, így elsősorban az általam javasolt új tárgykörnek – illetőleg módosított tárgykörnek – a tananyagát tartom célszerűnek ismertetni.

A „Szervezés és információelmélet” c. tantárgy általános szervezés és információelmélet tárgykörét a képzési célnak megfelelően a legújabb tudományos eredmények, főleg az informatika új tételei alapján korszerűsíteni kell. A tananyagba az alábbiakat célszerű felvenni:

- A szervezés társadalmi, gazdasági, politikai jelentősége. A szervezés fogalma, a szervezéstudomány kialakulása, tárgya, főbb vizsgálatási körei.
- A rendszer fogalma, az általános rendszerelmélet jellemzői. A rendszerek megismerése. A rendszer állapota és állapotváltozásai.
- A szervezés, a vezetés és az irányítás értelmezése. A szervezet fogalma, gazdasági szervezetek jellemzői. Szervezeti formák, szervezet-típusok.
- A vezetési rendszer korszerűsítésének általános kérdései, a vezetéssel szemben támasztott követelmények. A vezetési tevékenység, a vezetői tulajdonságok és készségek.
- Az információ fogalma és az információ mérése.
- A szabályozás, vezérlés és az izoláció. A szabályozás típusai. A gazdasági rendszerek modellezhetősége, rendszermodell példák.
- A katonai és csapatvezetés. A katonai rendszer, a katonai rendszerelmélet. A katonai szervezetek és azok vezetése, irányítása.

Az így átalakított, illetőleg korszerűsített tananyag természetszerűleg maga után vonná a követelmények módosítását, valamint pontosítását is.

Több okból is fontosnak tartom a tárgykör ilyen irányú fejlesztését és tematikai átrendezését. Az egyik alapvető okot abban látom, hogy napjainkban egyre inkább előtérbe kerül a korszerű szervezési és vezetési ismeretek „megszerzésének” igénye, és ez az igény a katonai „középszintű” vezetőknél is kell, hogy jelentkezzen. Ennek kielégítése viszont a tanintézetektől bizonyos mérvű „szervezési-vezetési orientáltságot”, oktatást követel meg. Fontos szempont ezen túlmenően annak hangsúlyozása is, hogy a szervezésnek nemcsak gazdasági jelentőséget tulajdoníthatunk, hanem a szervezésnek megvan a társadalmi és politikai vonatkozású jelentősége is. Ennek érzékeltetésére és alátámasztására – úgy vélem – elegendő hivatkozni az üzem- és munkaszervezés korszerűsítéséről szóló Párt-határozatra. (1971. dec. 1.), illetőleg a vállalati szervező munka továbbfejlesztését célzó kormányhatározatra (1977. dec. 17.).

További szempontként még azt vetném fel, hogy véleményem szerint még mindig nincs megfelelő arányban a gépi (számítógép) és a szervezési, vezetési ismerethalmazat. Elfogadható az a nézet, amely kimondja, hogy a számítástechnika térhódítása a katonai gazdálkodásban is törvényszerűvé válik, de a „gépre orientált” oktatásunk annyira erőteljes szorgalmazását nem tartom célszerűnek és hasznosnak.

Véleményem szerint a végzett hallgatóknak nem jó „programozóknak” kell lenniük, hanem a számítógép által biztosított adatokat és információkat kell

tudniuk jól értékelni, rendszerezni és ezek alapján különböző döntési változatokat kidolgozni a parancsnok felé, az elhatározás megtétele végett.

Szeretném hangsúlyozni, hogy az eddigi fejtegetéseim és a későbbi felvetéseim is alapján véve a béke idejére, vagyis az állandó harckészültség időszakára vonatkoznak, ezért tartom lényegesnek a szervezési – vezetési ismeretek elmélyültebb és szélesebb körű oktatását, mert ez cleve megteremti az előfeltételét annak, hogy háborús időszakban, megváltozott körülmények között is „megállják a helyüket” a csapatok gazdálkodásának irányítói.

Szorosan kapcsolódik az előző területhez a következő felvetés is. A „*Számítástechnika és adatfeldolgozás*” c. tantárgy gazdasági rendszerek szervezése tárgy-kör tananyagát – az előző fejtegetések gondolatmenetével összefüggésben – szintén bővíteni, gazdagítani célszerű a következő témák szerint:

– A szervezés típusai. Folyamat szemléltető szervezési munkák sajátos jellemzői. A szervezési munkák főbb jellemzői. A szervezési munkafolyamat szakaszai átszervezés esetén.

– A gazdasági rendszerek szervezését szemléltető ábrázolási technikák és modellek. Az ábrázolási technikákkal szemben támasztott követelmények

– Folyamatábra jelképek, a rendszer és program folyamatábra jelképek, ezek alkalmazási területei.

Ez a tematikai átrendezés azt a célt szolgálja, hogy a hallgatók ne csak új rendszerek kialakításának szervezési feladataival és módszereivel ismerkedjenek meg, hanem a működő rendszerek egyes részterületeinek és folyamatainak az átszervezésével is. Következésképpen különös hangsúlyt kapnának az átszervezés menetében alkalmazható felmérési és elemzési módszerek, valamint technikák. (Ilyen átszervezési feladatok lehetnek például a kisegítő gazdaságok gazdálkodási, működési rendjének átalakítása, a számviteli, nyilvántartási rendszer továbbfejlesztése, az ellátási ágak korszerűsítése stb.).

b) Előljáróban le kell szögezni, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián a képzés színvonala, az oktatás hatékonysága, a leadásra kerülő tárgyak ismeretanyaga az Akadémia jellegéből kifolyólag magasabb követelményeket elégít ki, mint a főiskolákon folyó képzés esetében. Éppen ezért feltétlenül fontosnak tartom, hogy a képzés minőségének növelése, a csapatoknál jelentkező újszerű igények maradéktalanabb kielégítése érdekében két alapvető területen javaslatokat tegyek, illetve ajánlásokat fogalmazzak meg a tananyaggal kapcsolatban.

A szakmai kiképzés során rendszeresített tárgyak közül az egyik tantárgy csoport a „Hadtápgazdálkodás”, melynek tematikáit tanulmányozva megállapítható, hogy a közzgazdasági szemlélet nem minden esetben érvényesül kellőképpen, és bizonyos aktualizálási feladatokat is meg kell oldani.

Fontosnak tartom, hogy a hadtápgazdálkodás tervezésénél figyelembe vegyék a népgazdasági és a vállalati tervezés legújabb vonásait (Tervtörvény lényege, tervezési mechanizmus működése stb.), valamint a makro- és mikroszintű tervezési munkában alkalmazható korszerű módszerek adaptálását is célszerű lenne szorgalmazni. Azért tartom lényegesnek ezen kérdés felvetését, mert – mint köztudott – a tervezési munka eredményessége, a tervek megalapozottsága nagymértékben meghatározhatja a vezetés munkáját, és a különböző vezetési rendszerek alkalmazhatóságát is befolyásolja.

A tananyag tartalmi gazdagításának másik fontos területét a „Hadtáp munka- és üzemszervezés” c. tárgy képezi. Ennek a fő tárgynak „Ellátási tevékenységek

szervezése" és a „Katonai közlekedés és szállítás”-ra való felbontását nem tartom szerencsés megoldásnak. A két tárgy meglehetősen elválík egymástól, míg az egyik elsősorban szervezési vetületben közelíti meg a témát, addig a másik tárgyban technikai jellegű témakörök dominálnak. Véleményem szerint ezek összeállítása indokolt.

Az „Ellátási tevékenységek szervezése” c. tárgy két – egymással szoros összefüggésben álló, tematikailag és módszertanilag szervesen egymásra épülő – témakörből tevődhet össze. Az egyik az ellátási tevékenységek szervezésével foglalkozik, míg a másik a hadtáp szervezetek működésének sajátos vonásait, a szervezetekben megvalósuló vezetési és gazdálkodási folyamatok racionalizilási kérdéseit, illetőleg a hadtáp szervezetek kialakításának és továbbfejlesztésének elveit, módszereit ismerteté. (A „Katonai közlekedés és szállítás” c. tárgy témaköreiben módosítás véleményem szerint nem szükséges).

Úgy vélem a cikk eddigi gondolatmenetéből egyértelműen kiviláglik, hogy – tapasztalataim szerint – a legnagyobb igény a hadtápbiztosítással foglalkozó katonai vezetők és szakemberek körében a közzgazdasági szemlélet elterjesztésében, a korszerű szervezési ismeretek elsajátításában és a vezetési képességek jobb kihasználásában, valamint a vezetési képzettség növelésében jelölhető meg. Véleményem szerint a javasolt tananyagfejlesztés ezeket a sokrétű és szerteágazó igényeket színvonalas oktató munkával ki tudja elégíteni. Itt jegyzem meg, hogy a félreértések elkerülése végett mindkét felsőoktatási intézményben az elsőrendű követelmény természetesen az, hogy minél képzettebb katonai vezetőket bocsássonak a csapatok rendelkezésére, vagyis a katonai ismeretek (hadtudományi, harcászati stb.) elmélyült elsajátítása jelenti az alapvető követelményt a képzés folyamatában. A képzési célhoz rendelt ismeretanyagba viszont szervesen be kell integrálódnia a gazdálkodási és szervezési – vezetési tárgyak témaköreinek is, mert csak így elégíthető ki az a komplex igény, amely a Magyar Néphadsereg hadtáp tiszti állományával szemben meghatározható.

Végezetül szeretném még egyszer nyomatékosan aláhúzni, hogy e cikk keretében felvetett értékelésekkel, ajánlásokkal és javaslatokkal nem kritikát kívántam adni a hadtáp tiszti képzés és oktatás egyes kérdéseiről, hanem – mint ahogy a bevezető gondolatok is utalnak rá – a két felsőoktatási intézményben szerzett tapasztalataim alapján, a jelenlegi és a jövőbeni körülményeket figyelembe véve és ahhoz igazodva, olyan módszertani segítséget óhajtottam nyújtani, amely a képzés és oktatás további tökéletesítését és színvonalának növelését szolgálja.